

Яковенко І. О.,
к. пед. наук, старший викладач
кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти,
*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*
chernajaviki@gmail.com

Чорна В. В.,
к. пед. наук, старший викладач
кафедри початкової освіти,
*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*
chernajaviki@gmail.com

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Педагоги-практики та міжнародні експерти щодо питань інклюзивної освіти в Україні зазначають потужний крок держави уперед щодо створення інклюзивного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами (далі – ООП). Так, у 2015-2016 н. р. в інклюзивних класах навчалося 2720 дітей з ООП. Більшість осіб шкільного віку (32,6 тисяч) продовжували навчатися в інтернатах і спеціальних школах. За даними статистичних опитувань більше 50 тисяч дітей у 2015-2016 н. р. перебували поза межами якісної освіти та соціалізації [5]. За даними звіту Л. Гриневич за 2017-2018 роки дітей з ООП у загальноосвітніх навчальних закладах нараховано 7179 осіб, що майже у 2,6 разів більше порівняно з позаминулим навчальним роком [1].

У нормативних документах України головною метою інклюзивного навчання визнано реалізацію прав особи з особливими освітніми потребами на освіту, шляхом включення останньої в загальноосвітній процес. До категорії дітей з ООП зараховано осіб, котрі не досягли 18-річного віку і потребують спеціального супроводу (медичного, психологічного, корекційного та соціальної підтримки) [2]. Важливо підкреслити, що інклюзивна освіта – це не просто прихід дитини з ООП до школи, а створення відповідного освітнього середовища для навчальної діяльності та розвитку.

У законі України «Про освіту» та «Про позашкільну освіту» визначено, що «інклюзивне освітнє середовище – сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей» [2, 3].

Необхідними умовами інклюзивного освітнього простору І. Калініченко вважає визначення актуальних педагогічних підходів і методів навчання дитини з ООП (відповідно нозологіям); адаптацію навчальних матеріалів до роботи з різнорівневим класом; зацікавлення учнів програмовим матеріалом з використання нестандартних форм і методів роботи; використання прийому залучення дитини з ООП до колективної діяльності, шляхом об'єднання у групи для виконання певних завдань. Розглядаючи інклюзивний простір навчальних

закладів, дослідниця доходить висновку про необхідність надання дитині з ООП такого виду діяльності, де б вона могла досягти високих результатів. Такі дії спрямовані на отримання почуття гордості за свою працю і бажання піднятися на вищий рівень навчання. Науковець також торкається питання виховання дитини з ООП у загальноосвітніх навчальних закладах. Важливою умовою комунікативної діяльності дитини І. Калініченко вважає необхідність включення останньої до процесу навчання на загальних умовах, не відокремлюючи від інших [4, с. 122]. Така позиція допоможе дитині з ООП розвивати не лише комунікативні навички, а й здатність досягати мети, брати приклад з позитивної поведінки однолітків, не зосереджувати увагу на власних вадах чи недоліках, орієнтуватися на висхідний навчальний рух.

Важливим кроком політики України щодо створення інклюзивного освітнього середовища стало рішення Кабінету Міністрів України від 1 вересня 2017 року припинити набір вихованців до спеціальних шкіл та шкіл-інтернатів для дітей з затримкою психічного розвитку (далі – ЗПР) [6]. Діти із ЗПР зараховуються до загальноосвітніх навчальних закладів відповідно до положення про спеціальні класи для навчання дітей з ООП у загальноосвітніх навчальних закладах. До чинників, що забезпечують інклюзивне освітнє середовище навчання для дітей з ООП зараховано: однорідний контингент учнів, зменшення наповненості класів (груп), спеціальні навчальні плани, адаптовані підручники та спеціально підготовлені вчителі. Посада асистента у класах, де навчаються діти з ЗПР не передбачена законодавством [7]. Звернемо увагу, що у постанові Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2016 р. № 753 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2003 р. № 585 не йдеться про припинення діяльності закладів освіти для дітей з порушеннями зору, слуху, вадами опорно-рухового апарату, тяжкими інтелектуальними порушеннями. До керівників спеціальних навчальних закладів донесено інформацію про важливість перебування дитини з ООП в сім'ї. Особливо це стосується дітей, батьки яких проживають недалеко до зазначених навчальних закладів. Звернемо увагу, що у вище згаданій постанові у пунктах 3.5.8 та 3.9 зазначається, що вихованці спеціальних шкіл чи шкіл-інтернатів, які досягли стабільного покращення навчання чи відновлення здоров'я (опорно-руховий апарат, вади зору, суху, тяжкі мовленнєві порушення) за бажанням батьків та висновком психолого-медико-педагогічної консультації можуть бути переведені до школи за місцем проживання [8].

Надзвичайно актуальним при створенні інклюзивного освітнього середовища у загальноосвітніх навчальних закладах є питання фахової компетентності педагогічних працівників. Адже у даних час у більшості загальноосвітніх навчальних закладах присутні діти з ООП як в спеціальному, інклюзивному або просто у складі учнів звичайного класу. Важливим для створення комфортного освітнього середовища є оновлення фахових знань педагогів щодо нозологій дітей з ООП, особливостей соціальної поведінки, функціонування пам'яті, мислення, уваги, перебігу мисленнєвих процесів, структури мовленнєвого висловлювання. Також актуальним постає наявність компетентної роботи педагога з батьками, що виховують дитину з ООП. Участь

даної категорії батьків у житті класу та взаємодія з учителем для створення комфортних умов навчання і виховання дітей в інклюзивному класі дадуть змогу пришвидшити адаптацію дитини з ООП у середовище класу та скерує процес навчання по висхідній категорії.

Важливою умовою створення інклюзивного освітнього середовища також є постійне оновлення знань керівників загальноосвітніх та спеціальних навчальних закладів про інноваційні шляхи розвитку освіти, нові форми і методи роботи з дітьми з ООП. Особливо йдеться про забезпечення права на освіту дітей з аутизмом чи аутичним спектром, інтелектуальними порушеннями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гріневич Л. М. Підсумки 2017/2018 н. р. та основні напрями підготовки до нового 2018/2019 н.р. URL :<http://www.uosvitydnr.gov.ua/docs/section/MONPIDSUMKY08062018final.pdf> (дата звернення : 5.03.2019 р.).
2. Закон України «Про освіту». URL :<https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення : 4.03.19).
3. Закон України «Про позашкільну освіту». URL :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14/ed20181013#n453> (дата звернення : 5.03.2019 р.).
4. Калініченко І. О. Особливості формування інклюзивного освітнього середовища для забезпечення всебічного розвитку дитини. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2012. № 9. С. 120–126.
5. Лист МОН України від 09.06.2016 № 1/9-293 «Про доступність дітей з особливими потребами до опорних навчальних закладів» URL :http://old.mon.gov.ua/files/normative/2016-06-09/5629/lmon_293.pdf (дата звернення : 5.03.2019 р.).
6. Лист МОН України від 10.01.2017 № 1/9-2 «Про сучасні підходи до навчально-виховного процесу учнів з особливими освітніми потребами» URL : https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/53862/ (дата звернення : 5.03.2019 р.).
7. Наказ МОН України від 09.12.2010 «Про затвердження Положення про спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах» URL :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1412-10> (дата звернення : 5.03.2019 р.).
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2016 р. № 753 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2003 р. № 585. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/753-2016-п> (дата звернення : 5.03.2019 р.).